

Een toekomstbestendige gastvrijheidssector in Nederland vergt scherpere keuzes op gebied van milieugebruikersruimte, onderzoek en innovatie

- Prof. Dr. Machiel Lamers, Milieubeleidsgroep, Wageningen University & Research
- Dr. Bas Amelung, Milieusysteemanalyse, Wageningen University & Research

Stellingen:

- De Nederlandse gastvrijheidssector moet de status van 'topsector' krijgen, met een navenant budget voor onderzoek en innovatie
- De organisatie en positie van de gastvrijheidssector in ruimtelijk beleid moet worden versterkt
- Een duurzame en weerbare gastvrijheidssector is gebaat bij duidelijke en bewaakte grenzen op het gebied van publieke ruimte, milieugebruikersruimte, en natuur.
- Kansen en uitdagingen voor een toekomstbestendige gastvrijheidssector kunnen niet aan regionale overheden worden overgelaten en vereisen ondersteuning en consistente sturing van het rijk
- Zorgen over de toekomstbestendigheid van de gastvrijheidssector moeten op systemische wijze benaderd worden in onderzoek en beleid

Toerisme en recreatie groeien snel in Nederland en nemen een belangrijke plaats in binnen de Nederlandse economie. De sector neemt echter ook in toenemende mate sociale en milieuruimte in. Dit spanningsveld tussen dynamiek, economisch belang en zorgen over leefomgeving en duurzaamheid staat ook centraal in de beleidsdoelstelling zoals verwoord in de brief van de minister van Economische Zaken en Groene Groei, naast weerbaarheid en ondernemerschap en innovatie.

Het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) en de recent ingestelde Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme (LRRT) nemen prominent en kordaat het voortouw bij de verwezenlijking van de beleidsdoelstelling; een strategische stap in de goede richting, die wij van harte toejuichen. De 'Slowlands' campagne van NBTC, bijvoorbeeld, probeert bezoekers uit de ons omringende landen te verleiden tot een vakantie in minder drukke gebieden. Bezoekers uit de buurlanden hoeven niet ver te reizen en stoten daardoor minder broeikasgassen uit. De economie van meer perifere gebieden wordt gestimuleerd en drukke attracties juist ontlast. Duitsers en Belgen staan wellicht ook meer open voor de campagne omdat veel van hen drukke attracties zoals Amsterdam en de Keukenhof al wel kennen. Onderzoek in Amsterdam laat zien dat met een langere verblijfsduur de bereidheid om alternatieve attracties te bezoeken sterk toeneemt: eerst de bezienswaardigheden, dan pas zien we verder (Olzheim, 2025). De brief bevat ook broodnodige elementen van *empowerment*: de sector moet zich beter organiseren, assertiever worden en nadrukkelijker bijdragen aan het ruimtelijk beleid, passend bij zijn economische betekenis; deze is immers aanzienlijk groter dan dat van bijvoorbeeld de beter georganiseerde landbouw (CBS Statline). De inzet op een sterker vertegenwoordigde sector lijkt ons een goede ontwikkeling, zeker wanneer deze gepaard gaat met voldoende ambtelijke ondersteuning.

Over de behandeling van het thema 'grenzen aan de groei', waarop wij gevraagd zijn te reflecteren, zijn wij kritischer. Het tweede beleidsdoel van 'duurzaamheid en balans' staat omschreven als "Het creëren van een evenwicht tussen de belangen van toeristen, bewoners en bedrijven." Niet alleen ontbreken natuur en milieu geheel, de omschrijving weerspiegelt ook een verouderde duurzaamheidsopvatting. Waar vroeger werd gezocht naar een balans tussen mens, milieu en economie, ligt de nadruk tegenwoordig steeds meer op het respecteren van ecologische grenzen én op de vraag hoe de beschikbare milieuruimte eerlijk kan worden verdeeld tussen bijvoorbeeld sectoren en huidige en toekomstige generaties (Lucas & Wilting, 2018; Gupta et al., 2024).

Vanuit het academische onderzoek naar duurzaam toerisme en recreatie pleiten we voor de ontwikkeling van een meer systemisch perspectief en beleid (Lamers, 2026). Alleen op die manier kunnen we de noodzaak van grenzen identificeren en analyseren, passende restricties voorstellen, en de gevolgen monitoren en evalueren. De gastvrijheidssector is weliswaar alles bij elkaar omvangrijk, maar ook gefragmenteerd. Dit heeft als gevolg dat verschillende ministeries en overheidslagen tegenstrijdige boodschappen uitzenden en maatregelen treffen rond toerisme en recreatie. Waar steden als Amsterdam actief maatregelen nemen om de groei en ongewenste

vormen van toerisme terug te dringen (e.g. AirBnB, cruise terminal, hotelstop, vliegreis reclames), laat de rijksoverheid het na om de instroom, doorstroom en uitstroom van toeristen via Schiphol en andere Nederlandse luchthavens in te perken. Ook in populaire rurale gebieden en natuurgebieden lopen terreinbeheerders aan tegen de grenzen van recreatieve draagkracht, en zijn genoopt tot impopulaire maatregelen (e.g. afsluiting van natuurgebieden op de Waddeneilanden, de Nationaal Park de Utrechtse Heuvelrug). Toerisme en recreatie wordt in veel gevallen nog teveel gezien als een immateriële sector, terwijl het gepaard gaat met substantiële belasting van de publieke ruimte, de milieugebruikersruimte (e.g. water, afvalstromen, energie) en de biodiversiteit.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft al in 2018 berekend dat Nederland niet opereert binnen veilige (of eerlijke) planetaire grenzen (Lucas & Wilting, 2018). Voorbeelden van grenzen die overschreden worden zijn die van stikstof, waterkwaliteit, drukte en congestie. Toerisme en recreatie dragen direct en indirect bij aan het overschrijden van deze grenzen. Bijvoorbeeld, emissies van broeikasgassen door het toerisme nemen al decennialang sterk toe en zullen dat zonder aanvullend beleid ook de komende decennia blijven doen. Nu is het aandeel 5-10% (e.g. Eijelaar & Peeters, 2024; Lenzen et al., 2018), grotendeels vanwege de luchtvaart. Naast mondiale uitstoot is er ook de aanzienlijke lokale geluidshinder en luchtvervuiling voor omwonenden van luchthavens. De enige mogelijkheid om hier iets aan te doen, en aan de internationale emissieafspraken van Parijs te voldoen, is volumebeperking, bijvoorbeeld door het niet uitbreiden van de capaciteit van bestaande vliegvelden en het niet openen van nieuwe vliegvelden. De Nederlandse regering lijkt hier nog niet van overtuigd.

Het begrenzen van de milieudruk voor toerisme en recreatie is ook nodig vanwege de tegelijkertijd toenemende milieudruk van andere vormen van landgebruik (e.g. woningbouw, landbouw, data centers) en de gevolgen van klimaatverandering in Nederland (e.g. watertekorten, wateroverlast, hittestress). Watergebruik door toerisme is op wereldschaal zeer beperkt vergeleken met dat van de landbouw. Maar, lokaal en regionaal kan toerisme sterk bijdragen aan de waterschaarste, zeker in het zomerseizoen, wanneer de topdrukke binnen het toerisme samenvalt met een piekvraag vanuit de landbouw en een tekort aan neerslag. In Nederlandse regio's, zoals Zeeland, is dat ook zo. In een droge zomer, waarin klimaatverandering zorgt voor extra weinig neerslag en extra veel verdamping, concurreert toerisme rechtstreeks met de landbouw, die ook te maken heeft met afnemende zoetwaterreserves vanwege zeespiegelstijging en verzilting. Herbezinning op en verdere uitwerking van het verdelingsmechanisme (e.g. historische rechten, recent gebruik, prijs, behoefte, wie-het-eerst-komt-die-het-eerst-maakt) lijkt in Zeeland en wellicht ook andere regio's aan de orde. Echter, de additionele of cumulatieve milieu- en natuurdruk van toerisme en recreatie, bovenop de bestaande en toekomstige druk van wonen, landbouw, industrie en logistiek, binnen een eerlijke interpretatie van de planetaire grenzen is veelal niet bekend.

Vanuit een meer systemisch perspectief heeft het begrenzen van toerisme en recreatie niet alleen te maken met duurzaamheid maar is het ook gekoppeld aan de thema's weerbaarheid en ondernemerschap. Bij weerbaarheid gaat het niet alleen over onverwachte gebeurtenissen rond bijvoorbeeld gezondheid (COVID) en geopolitiek, maar ook op milieugebied (e.g. hittegolven, watertekorten, overstromingen, natuurbranden). Voor 'continuïteit' op de lange termijn moeten we binnen de milieugrenzen blijven. Om de sociale vrede te bewaren moet die schaarse milieuruimte (en lusten en lasten in het algemeen) op een manier worden verdeeld die als eerlijk wordt ervaren. Ondernemerschap en innovatie kunnen veel in gang zetten, mits voorzien van de juiste prikkels en grenzen. Zonder de juiste prikkels en grenzen worden de lasten van toerisme vaak afgewenteld op anderen, elders of later, of op het milieu.

Gezien de uitdagingen en de kansen die er liggen voor toerisme en recreatie is het vreemd waarom dit geen topsector is. Hoe we recreatieve en toeristische milieu- en natuurdruk kunnen combineren met die van andere vormen van landgebruik, en hoe we daarbij binnen 'veilige operationale ruimte' kunnen blijven (Hartman & Heslinga, 2023), is een hoofdvraag voor Nederland. Zorgen over de toekomstbestendigheid van recreatie en toerisme moeten op systemische wijze benaderd worden, in relatie tot andere economische sectoren, klimaatverandering, en voor bestemmingen buiten Nederland waar het een speciale verantwoordelijkheid voor draagt, zoals de BES eilanden, Caribisch Nederland en Antarctica. We pleiten daarom voor de ontwikkeling van een nationale kennisagenda voor een toekomstbestendige gastvrijheidssector.

Literatuur:

Eijelaar, E., & Peeters, P. (2024). The global footprint of tourism. *The Wiley Blackwell companion to tourism*, 533-547.

Gupta, J., Prodani, K., Bai, X., Gifford, L., Lenton, T., Otto, I., Pereira, L., Rammelt, C., Scholtens, J. & Tàbara, J. (2024) Earth system boundaries and Earth system justice: sharing the ecospace, *Environmental Politics*, 33:7, 1286-1305, DOI: 10.1080/09644016.2023.2234794

Hartman, S., & Heslinga, J. H. (2023). The Doughnut Destination: applying Kate Raworth's Doughnut Economy perspective to rethink tourism destination management. *Journal of Tourism Futures*, 9(2), 279-284.

Lamers, M. (2026). Tackling the tourism syndrome: Governing tourism and environmental transformations. Inaugural lecture Wageningen University & Research.

Lenzen, M., Sun, Y. Y., Faturay, F., Ting, Y. P., Geschke, A., & Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature climate change*, 8(6), 522-528.

Lucas, P., & Wilting, H. (2018). Towards a safe operating space for The Netherlands. PBL: *Policy Brief*.

Olzheim, M. (2025). Beyond the hotspots: Testing Strategies to Steer Tourist Flows through Agent-Based Simulation. *Afstudeerscriptie binnen het MSc Metropolitan Analysis, Design and Engineering (MADE) studieprogramma*.